

К.Л.Багрій,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті досліджується удосконалення класифікації матеріальних запасів у системі управління підприємством.

In the article investigated improvements of classification of inventories in control system by an enterprise.

Однією з обов'язкових умов здійснення процесу виробництва є забезпечення його предметами праці. Функціональна роль у процесі виробництва є основою економічної класифікації, яка у свою чергу, є однією з найважливіших умов правильної організації обліку, аналізу та контролю, наявності, руху та використання матеріальних запасів у розрізі окремих груп на різних ділянках виробництва.

Здійснюючи аналіз класифікації матеріальних запасів, можна відмітити той момент, що класифікація є основним етапом побудови обліково-аналітичної роботи на підприємстві в процесі управління.

Проблемами удосконалення класифікації матеріальних запасів займався багато вчених-економістів, зокрема: Н.Ткаченко, Ф.Бутинець, Л.Горецька, Г.Нашкерська, Р.Мельник, В.Шаповал, Я.Соколов, В.Палій, В.Палій, М.Пизенгольц, А.Рахметов, В.Івашкевич, А.Шеремет, В.Керимов та інші.

Поняття запасу пронизує всі сфери матеріального виробництва, тому що матеріальний потік на шляху переміщення від первинного джерела сировини до кінцевого споживача може накопичуватися у вигляді запасу на будь-якій ділянці. Причому управління запасами на кожній з ділянок має свою специфіку [1, с.206]. У теорії управління запасами розрізняють такі ознаки групування:

1. За місцем продукції в логістичному ланцюзі.
2. Щодо базисних логістичних дій.
3. Щодо комплексних логістичних дій.
4. За функціональним призначенням (стосується виробничих і товарних запасів).
5. Щодо ланки логістичного ланцюга або логістичних посередників.

Класифікація запасів підприємства за вищевказаними ознаками досить умовна і призначена в основному для їх контролю та

поповнення [2, с. 138].

Важливим аспектом діяльності є підтримка розмірів матеріальних запасів на такому рівні, щоб забезпечити безперебійне постачання всіх підрозділів необхідними матеріальними ресурсами за умови дотримання вимог економічності всього процесу переміщення матеріального потоку. Рішення цього завдання досягається системою управління запасами.

Система управління запасами – сукупність правил і показників, які визначають момент часу та обсяг закупівлі продукції для поповнення запасів.

Параметрами системи управління запасами є:

- точка замовлення – мінімальний (контрольний) рівень запасів продукції, за умови досягнення якого необхідне їх поповнення;

- нормативний рівень запасів – розрахункова величина запасів, яка досягається під час чергової закупівлі;

- обсяг окремої закупівлі;

- частота здійснення закупівель – тривалість інтервалу між двома можливими закупівлями продукції, тобто періодичність поповнення запасів продукції;

- кількість продукції, що поповнюється та за рахунок якої досягається мінімум витрат на зберігання запасу згідно із заданими витратами на поповнення і заданими альтернативними витратами інвестованого капіталу.

Для ситуації, коли відсутні відхилення від запланованих показників і запаси споживаються рівномірно, у теорії управління запасами розроблено дві основні системи управління запасами: система управління запасами з фіксованим розміром замовлення і система управління запасами з фіксованою періодичністю замовлення. Інші системи управління запасами (система з встановленою періодичністю поповнення запасів до встановленого рівня і система „максимум-мінімум”), власне кажучи, є модифікацією цих двох систем [4, с.231].

Система з фіксованим розміром замовлення. Ця система проста і є класичною. У даній системі розмір замовлення на поповнення запасу є постійною величиною. Замовлення на постачання продукції здійснюється за умови зменшення наявного на складах логістичної системи запасу до встановленого мінімального критичного рівня, який називають «точкою замовлення».

У процесі функціонування даної технологічної системи інтервали

постачання можуть бути різними залежно від інтенсивності витрат (споживання) матеріальних ресурсів у логістичній системі. У вітчизняній практиці найчастіше виникає ситуація, коли розмір замовлення визначається згідно з частковими організаційними міркуваннями. Наприклад, зручність транспортування або можливість завантаження складських приміщень.

Мінімальний розмір запасу в розглянутій системі залежить від інтенсивності витрат (споживання) матеріальних ресурсів у проміжок часу між подачею замовлення і надходженням партії на склад у логістичній системі. Умовно припускається, що даний інтервал часу в заготівельному періоді є постійним.

Система з фіксованим розміром замовлення іноді ще називається „двохбункерною”, оскільки в даному випадку передбачається, що запас зберігається ніби в двох бункерах. З першого бункера матеріальні запаси витрачаються з моменту надходження чергової партії до моменту подачі замовлення, а з другого бункера – у період між подачею замовлення і його виконанням, тобто до моменту постачання [2, с.142].

Отже, дана система контролю передбачає захист підприємства від утворення дефіциту. На практиці система управління запасами з фіксованим розміром замовлення застосовується переважно в таких випадках:

- великі витрати внаслідок відсутності запасу;
- високі витрати на зберігання запасів;
- висока вартість товару, який замовляється;
- високий ступінь невизначеності попиту;
- наявність знижки ціни залежно від кількості, яка замовляється;
- накладання постачальником обмеження на мінімальний розмір партії постачання.

Істотним недоліком цієї системи є те, що вона передбачає безперервний облік залишків матеріальних запасів на складах логістичної системи, з тим, щоб не пропустити момент досягнення „точки замовлення”. За наявності широкої номенклатури запасів (або асортименту – для торгового підприємства) необхідною умовою застосування даної системи є використання технології автоматизованої ідентифікації штрихових кодів.

У системі з фіксованою періодичністю замовлення, як зрозуміло із назви, замовлення роблять у строго визначені моменти часу, які

віддалені один від одного на рівні інтервали, наприклад, раз на місяць, раз на тиждень, раз на 14 днів тощо, а розмір запасу регулюється шляхом зміни обсягу партії.

Наприкінці кожного періоду перевіряється рівень запасів і, на основі цього, визначається розмір партії постачання. Таким чином, у системі з фіксованою періодичністю замовлення змінюється розмір замовлення (обсяг партії), який залежить від рівня витрат (споживання) матеріальних ресурсів у попередньому періоді. Величина замовлення визначається як різниця між фіксованим максимальним рівнем, до якого відбувається поповнення запасу, і фактичним його обсягом у момент замовлення [1, с.209].

Регулюючими параметрами даної системи є максимальний розмір запасу і фіксований період замовлення, тобто інтервал між двома замовленнями або черговими надходженнями партій.

Перевагою даної системи є відсутність необхідності вести систематичний облік запасів на складах логістичної системи. Недолік же полягає в необхідності робити замовлення іноді на незначну кількість матеріальних ресурсів, а за умови прискорення інтенсивності споживання матеріалів (наприклад, через зростання попиту на готову продукцію) виникає небезпека використання запасу до настання моменту чергового замовлення, тобто виникнення дефіциту.

Отже, система управління запасами з фіксованою періодичністю замовлення застосовується в таких випадках:

- умови постачання дозволяють варіювати розмір замовлення;
- витрати на замовлення і доставку порівняно невеликі;
- втрати від можливого дефіциту порівняно невеликі.

На практиці за даною системою можна замовляти один із багатьох товарів в одного і того ж постачальника, товари, на які рівень попиту відносно сталий, малоцінні товари і т.д.

Розглянуті вище основні системи управління запасами ґрунтуються на фіксації одного з двох можливих параметрів – розміру замовлення або інтервалу часу між замовленнями. За відсутності відхилень від запланованих показників та рівномірного споживання запасів, для яких розроблені основні системи, такий підхід є цілком достатнім.

Однак на практиці частіше зустрічаються інші, більш складні ситуації. Зокрема, при значних коливаннях попиту основні системи управління запасами не можуть забезпечити безперебійне

постачання споживача без значного завищення обсягу запасів. За наявності систематичних збоїв у постачанні основні системи управління запасами стають неефективними. Для таких випадків розробляються інші системи управління запасами, які будуть розглянуті нижче.

Система із заданою періодичністю поповнення запасів до встановленого рівня. У цій системі вхідним параметром є період часу між замовленнями. На відміну від основної системи, вона зорієнтована на роботу за умови значних коливань споживання. Щоб запобігти завищенню обсягів запасів, які знаходяться на складі, або їх дефіциту, замовлення подаються не тільки у встановлені моменти часу, але і за умови досягнення запасом граничного рівня. Розглянута система містить елемент системи з фіксованим інтервалом часу між замовленнями (встановлену періодичність замовлення) і елемент системи з фіксованим розміром замовлення (відстеження) і елемент системи з фіксованим розміром замовлення (відстеження граничного рівня запасів, тобто „очки замовлення” [1, с.234]. Таким чином, рівень матеріального запасу регулюється як зверху, так і знизу. У тому випадку, якщо розмір запасу знижується до мінімального рівня раніше настання терміну подачі чергового замовлення, то робиться позачергове замовлення. В інший час дана система функціонує як система з фіксованою періодичністю замовлення.

Отже, при значній та різноманітній кількості матеріальних запасів для правильного планування потреб у них, раціональної організації їх обліку, аналізу та контролю за використанням у виробництві, крім класифікації за економічними ознаками, необхідно застосовувати класифікацію за технічними ознаками, тобто поділяти матеріальні запаси на групи та підгрупи за найменуванням, типом, ґатунком, розміром. Така класифікація матеріальних запасів повинна відображатися у номенклатурах систематичного переліку матеріалів, які розроблюються безпосередньо на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Грабовська Н.М., Кривоносов Ю.Г. Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках: Навч. посібник. – 3-те вид., допов. – К.: А.С.К., 2006. – 416 с.
2. Ларіна Н.В. Логістика. – К.: ІЕПД НАН України, 2004. – 372 с.
3. Павлюк І. Проблеми бухгалтерського обліку виробничих запасів, товарів та пропозиції щодо їх вирішення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №6. – С.40-57.
4. Сопко В., Гуцайлюк З., Микола Бенько. Бухгалтерський облік: Навч. посібник. – Тернопіль: Астон, 2005. – 496 с.